

Іншування як інструмент конструювання ворожості

Ірина Жовтоног

Центр гуманітарної освіти НАН України (Київ)

Війни й військові конфлікти, насильницькі анексії, депортації й братські могили ХХІ століття: такі випробування – наслідки глобальних змін, які охопили сучасні суспільства. Шокуючий і досі невідомий для нас досвід розкрив протилежний бік таких, здавалося б, усім зрозумілих і прийнятних загальнолюдських цінностей. Нівелювання взаєморозуміння, відкритості, безпеки, цінності людського життя, та й, зрештою, його ціни, сьогодні засвідчують проблему нерозуміння й невизнання Іншого.

Спираючись на західну філософську традицію, терміном «іншування» у нашому дослідженні позначена концептуальна основа, яка включає набір процесів і структур, що продукують постійну нерівність, засновану на відмінностях в ідентичностях людей (Гнатюк, 2005). Але, також, цей термін вказує на глибші процеси, як-то: штучного формування й виокремлення категорії «інакших», з метою їхнього дегуманізації, виключення й витіснення (Kapuściński, 2008).

Власне, проблема «іншості» стає ендемічною, знаковою характеристикою нашого часу. Вона існує в сучасному політичному, правовому, етичному середовищах. Ми ж концентруємо увагу на проблематиці іншування, що, буквально, означає «робити іншим», «не своїм», «відмінним», «чужим», «ворогом». А мета цієї розвідки полягає в тому, щоб зосередившись на феноменологічній основі концепту іншування, виявити пов'язані з цим процесом механізми виникнення ворожості.

Так, причиною виникнення іншування є хибне розуміння й використання абстрактного мислення. Відомо, що абстрактне

мислення є узагальненням даних чуттєвого пізнання з метою відображення істотних зв'язків і відношень. Але, на відміну від такого типу розуміння дійсності, хибні шляхи абстрагування продукують фрагментарне, усічене й внутрішньо пусте знання. Одним із таких шляхів є співвіднесення людини лише з однією чи кількома абстрактними ознаками і, натомість, зневажання безлічі інших характеристик, що складають конкретну людську істоту. Такі помилкові шляхи абстрагування, свого часу, зумовили таврування всіх німців під грифом «фашисти», євреїв – під знаком «інородці» (Kingston, 2015). Хибне абстрагування і сьогодні зумовлює визначення в Росії всіх українців через значення «нацисти».

Хибне абстрагування є причиною об'єктивації й дегуманізації Іншого. А іншування, яке, власне, й конструюється через хибне абстрагування, об'єктивує, редукує, уречевлює, опредмечує людей, роблячи з них бездушні й знеособлені предмети. Звідси – ставлення й поведінка з людьми, як із речами. Їх, Інших, – пише Гіберт, – розглядають як «небезпечних ворогів» і, врешті, як «недолюдей» (Hiebert, 2017, p. 4).

У той самий час, ставлення до людей, як до речей, призводить до насильницького визначення їхнього місця та позначення кордонів. Цю інструменталізацію свободи, включаючи свободу творчості, Сартр характеризує, як шлях до рабства (Сартр, 2001). Водночас, заперечення людської природи, свободи волі, права вибору, власної індивідуальності, власних думок та особистих цінностей кожного веде до деперсоналізації. Власне, таке ставлення виносить інших людей за межі гуманності, залишаючи їх по той бік моралі й моральності.

Інший, через дегуманізацію й деесенціалізацію, постає ворожим, загрозливим, небезпечним. А кожна відмінність піддається осуду й засудженню, «карантину інфекційної відмінності, для контролю над «патологією» інакшості» (Nussbaum, 2001, 20). Саме такими патологіями інакшості сьогодні постають національна, расова й релігійна нетерпимість. І саме за таких умов нав'язуються несвідоме відчуття загрози та небезпеки з боку Іншого. Усі ті, кого демаркують як Інших, стають такою загрозою. Тому й виникає

необхідність будь-якою ціною позбутися цієї небезпеки. У результаті, така об'єктивація й інструменталізація виправдовує, санкціонує та дозволяє знущання, катування й вбивства. При цьому, все те, що цінне для Іншого, теж знищується. Так втілюються такі форми виключення, як ксенофобія, антисемітизм, расизм, шовінізм і багато інших «ізмів». Водночас, подібні символічні практики зумовлюють прийняття репресивних законів. Вони стають рушійною силою порушення прав Інших людей.

Отже, іншування у сьогодиншньому світі – це механізм продукування й посилення міжлюдської ворожості. А такі його структурні складові, як хибне абстрактне мислення, об'єктивація, інструменталізація й дегуманізація, позбавляють людей їхньої індивідуальності. Водночас, заперечення людської ідентичності прокладає шлях до тотальності та деструктивності.

Список посилань:

Гнатюк, О. (2005). Прощання з імперією: Українські дискусії про ідентичність. *Критика*, 62-66.

Сартр, Ж-П. (2001). *Буття і ніщо: нарис феноменологічної онтології*. В. Лях, П. Таращук (Пер.). Київ: Основи.

Kapuściński, R. (2008). *The Other*. London: Verso.

Kingston, L. (2015). The Destruction of Identity: Cultural Genocide and Indigenous Peoples. *Journal of Human Rights*, 14(1), 63–83. <https://doi.org/10.1080/14754835.2014.886951>

Hiebert M. (2008). The Three «Switches» of Identity Construction in Genocide: The Nazi Final Solution and the Cambodian Killing Fields. *Genocide Studies and Prevention: An International Journal*, 3(1), 4–29. <https://digitalcommons.usf.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1178&context=gsp>

Nussbaum, M. (2003). *Compassion and Terror: Terrorism and International Justice*. James Sterba (Eds). Oxford University Press.